

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЗЮНА НАПН УКРАЇНИ

Кучерявий О.Г., Лавріненко О.А.

**ТЕХНОЛОГІЇ МОНІТОРИНГУ
ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛІВ**

Київ, 2018 р.

Вступ

Концепція «Нова українська школа» передбачає зміну підходів до атестації вчителя, яка традиційно здійснювалася дирекцією загальноосвітнього закладу.

Перший напрям реформування зазначеної справи пов'язані з переведення цього процесу з формальних рейок на рейки об'єктивного і тривалого у часі відстеження рівнів майстерності конкретного вчителя за інноваційними технологіями. Однією з відповідних технологій моніторингу педагогічної майстерності є кейсова, яка і запропонована у цій роботі. Вона добре **корелюється** й з новим ціннісно-змістовним стрижнем другого напрямку, ідеєю щодо підвищення рівня незалежності результатів оцінювання педагогічної діяльності вчителя за рахунок надання йому можливості в отриманні зовнішнього сертифікату.

Зовнішнє незалежне оцінювання професіоналізму педагога – **функції** Державної служби якості освіти. Воно не повинно зводитися до професійного тестування, яке не має повного потенціалу для моніторингу феномену педагогічної майстерності. Його відстеження Державною службою якості освіти на основі використання кейсової технології більш відповідає потребам в об'єктивній оцінці проміжних результатів неперервного професійного розвитку вчителя як непересічної особистості.

Зовнішня сертифікація якості виконання педагогом професійних функцій і його атестація дирекцією загальноосвітнього закладу на основі інноваційних кейсових технологій повинні гармонійно доповнювати одна одну.

Висвітлена в роботі кейсова технологія моніторингу педагогічної майстерності вчителя будується на результатах використання цілісної сукупності технологій локального плану. Чільне місце серед них займають такі технології: «Портфоліо» (систематичне і неперервне збирання інформації про перебіг і проміжні результати виконання конкретним педагогом професійних функцій, фіксація фактів-сигналізаторів щодо ступеня оволодіння ним певним рівнем педагогічної майстерності, висновків на основі індивідуальних бесід з учнями і вчителями, результатів аналізу його навчально-методичних та інших

розробок, безпосереднього відстеження якості педагогічної дії на уроці або виховному заході та інше); експертної оцінки професійно-педагогічної діяльності (експертами виступають фахівці-педагоги з інших закладів освіти, учні та їх батьки, вчителі-колеги та інші); задачного підходу до оцінювання рівнів майстерності вчителів (окремі кейси містять комплекси педагогічних задач і адресовані безпосередньо як вчителю, так і суб'єкту моніторингу одноразово).

За кількістю залучених основним суб'єктом моніторингу помічників і експертів всі кейси умовно поділяються на відкриті (до процесу оцінювання залучається велика кількість помічників і експертів) і закриті (моніторингу оцінку певного локального компонента чи елемента педагогічної майстерності вчителя здатна здійснити одна людина).

За критерієм «кількість базових індикаторів моніторингу складників педагогічної майстерності» представлено дві групи кейсів: макрокейси і мікрокейси. Як правило, кейси першої категорії пов'язані з майстерністю вчителя проектувати і здійснювати навчальну і виховну дію. До них, наприклад, відноситься відкритий макрокейс «Моніторингова програма щодо визначення ступеня майстерності проектування уроку» і відкритий макрокейс «Моніторинг майстерності виховних дій педагога».

Всі міні-кейси другої групи є закритими: досягти поставленої в ній мети здатний і один суб'єкт моніторингу. Окремі з них адресовані безпосередньо вчителю. Серед адресованих педагогу відповідних кейсів на особливу увагу заслуговують міні-кейси моніторингу якості здійснення вчителем професійно-творчої дії (вони містять творчі завдання різних рівнів складності).

Макро і міні-кейси мають такі структурні компоненти, як загальна мета моніторингу, методологічна пам'ятка суб'єкту моніторингу, базові індикатори майстерності здійснення вчителем навчальної чи виховної дії (педагогічної взаємодії на уроці чи виховному заході, під час індивідуальної роботи з учнем), рекомендовану суб'єкту моніторингу літературу.

Віддзеркалені в кейсах загальні моніторингові цілі утворюють специфічну цільову програму здійснення цього особливого процесу.

Загальна мета першої підсистеми відповідної програми – оцінка техніки педагога. Для її досягнення в різних кейсах сформульовано такі цілі:

- 1) оцінка внутрішньої і зовнішньої техніки педагога;
- 2) визначення рівня майстерності оволодіння вчителем невербальною комунікацією;
- 3) оцінка іміджу вчителя;
- 4) оцінка ступеня оволодіння вчителем технікою мовлення (дихання, голосотворення, виразність дикції, артикуляція).

Друга підсистема підпорядкована меті відстеження рівня майстерності організації педагогічної взаємодії у навчанні. Чільне місце в сукупності її компонентів займають цілі визначення рівнів майстерності проектування вчителем уроку (йдеться насамперед про цілі моніторингу якості **цілепокладання** і побудови технології досягнення розвивальних, навчальних і виховних цілей). Відповідний відкритий макрокейс «Моніторингова програма щодо визначення ступеня майстерності проектування уроку» гармонійно доповнює міні-кейс «Моніторинг ступеня майстерності організації педагогічної взаємодії на уроці, загальною метою якого є відстеження рівня гуманізації навчання на основі організованої вчителем у процесі навчання діалогічної взаємодії». Логічним доповненням до цієї програмної мети є інша: визначення рівня майстерності організації вчителем самостійної пізнавальної діяльності учнів (вона зафіксована у відповідному спеціальному макрокейсі).

Програма має і третю підсистему цілей моніторингу, які стосуються майстерності здійснення педагогом системи виховних дій. Перша ціль відповідного характеру – відстеження рівнів вихованості особистості учня як провідного показника якості виховання, щодо другої цілі, то в її формулюванні йдеться про визначення рівнів майстерності вчителя у виховній взаємодії (відкритий макрокейс «Моніторинг майстерності виховних дій педагога»).

Цілі окремих кейсів враховують цілісний характер навчально-виховного процесу. Зокрема, вони пов'язані зі з'ясуванням рівня педагогічної майстерності при розв'язанні професійних задач управлінсько-комунікативної, професійно-творчої або іншої спрямованості в контексті цілісного

педагогічного процесу. Результати їх вирішення вчителем і виступають у ролі додаткового підґрунтя для оцінки суб'єктом моніторингу рівнів сформульованості системних чи функціональних професійно-педагогічних якостей.

Відкритий міні-кейс «Моніторинг якості неперервної комунікації вчителя»

Мета: визначення рівня майстерності оволодіння вчителем невербальної комунікації

Методологічна пам'ятка: Системний, культурологічний й особистісно зорієнтований підходи є основними методологічними регулятивами суб'єкта моніторингу якості невербальної комунікації вчителя. Цей феномен є важливим структурним елементом системи комунікації педагога. Здатність вчителя до якісної невербальної комунікації виявляється в його майстерності досягати її пов'язаної з конкретними виховними і навчальними завданнями **мети** комунікативної взаємодії на етапах встановлення візуального й емоційно-почуттєвого контакту, посилення невербальними засобами енергетичного й цілісно-сміслового потенціалу мовлення. Відстеження показників культури невербальної комунікації педагога вимагає фіксації в його портфоліо інформації про наявність у нього цілісної системи умінь: оптимального використання засобів динамічної й статичної експресії у мові тіла, здійснювати постави у цілях досягнення естетики пози, забезпечувати власну мімічну й пантомімічну виразність, виконувати наукові вимоги до жестикуляції та ін. Йдеться про цілісну оцінку готовності педагога майстерно використовувати увесь репертуар невербальної комунікації - мови тіла, міжособистісний простір, існуючу часову характеристику спілкування. Слід враховувати неповторність особистості конкретного педагога, вплив його індивідуально-типологічних властивостей на певні характеристики невербальної комунікації як системи знаків, що відрізняються від мовних формою та засобами виявлення.

Базові індикатори майстерності рівня оволодіння вчителем невербальної комунікації

Сукупність базових індикаторів системного характеру:

1. Здатність педагога демонструвати у процесі невербальної комунікації з учнями енергію і силу своїх переконань у значущості конкретних з виховних чи дидактичних цінностей.

2. Здатність учителя до трансляції своєї всебічної спрямованості на діалог з учнем, гуманну взаємодію з ним.

3. Готовність педагога до естетизації середовища спілкування з учнями.

4. Здатність обирати педагогічно доцільні в контексті реалізації поставлених завдань невербальні засоби комунікації.

Сукупність базових індикаторів функціонального плану

Педагогічного завдання 1: досягнення педагогічних цілей на основі жестикуляції.

Приклади індикаторів:

1. Уміння демонструвати жести довіри до учнів (пальці з'єднані подібно до куполу храму, відкриті долоні, стверджувальні кивки головою, нахил корпусу вперед до учнів, чарівна і доброзичлива посмішка та інш.).

2. Уміння демонструвати за допомогою жестів здатність до самоконтролю (руки заведені за спину, а одна з них міцно стискає іншу та інш.).

3. Уміння демонструвати жестами занепокоєність напрямом відповіді учня на питання (лодоні вчителя «дивляться» на стелю, пальці його рук розведені; вчитель намагається вести бесіду на межі особистої зони – від 45 см до 1,2 м).

4. Уміння оптимально до специфіки педагогічної діяльності обирати жести для ілюстрації думки, жести-регулятори, жести-адаптори, жести, що передають афект.

Педагогічне завдання 2: досягнення педагогічних цілей засобами мимічної виразності

Приклади індикаторів:

1. Мимічні ознаки гніву на учнів:

- рот відкритий;
- куточки губ опущені;
- очі розкриті або примружені; блищать;
- брови зсунуті до перенісся, зовнішні;
- наявність вертикальних зморшок на лобі та переніссі;
- лице динамічне.

2. Мимічні ознаки радості за результатами дій учнів:

- рот закритий;
- очі примружені або широко розплющені, дуже блищать;
- брови підняті до гори, внутрішні кутики брів підняті догори;
- наявність горизонтальних зморшок на лобі;
- лице динамічне.

3. Мімічні ознаки здивування відповіддю чи повідомленню учня:

- рот відкритий;
- куточки губ припідняті;
- очі широко розкриті, не блищать;
- брови підняті догори, їх внутрішні куточки також;
- на лобі – горизонтальні зморшки;
- лице нерухоме.

Педагогічне завдання 3: сприяння засобами спілкування очима зниженню рівня тривожності конкретних учнів, їх невпевненості в собі

Приклади індикаторів:

1. Здатність підійти і доторкнутися до невпевненої в собі дитини, щоб зорієнтувати її на контакт очей.
2. Уміння ласкаво і доброзичливо подивитися учню в очі (погляд повинен бути прямим, тобто демонструвати інтерес і довіру до дитини).
3. Уміння притягувати поглядом дитину до себе і заспокоювати її.

Педагогічне завдання 4: забезпечувати досягнення поставленої педагогічної мети пантомімічним засобами

Базові індикатори пантомімічної майстерності:

1. Підпорядкованість пантоміміки вчителя як системи виразних рухів усього його тіла гуманізації педагогічної взаємодії.
2. Демонстрація педагогом динамічної експресії у мові тіла.
3. Уміння власною позою демонструвати гідність, гуманістичну спрямованість особистості, впевненість у собі, спокій, інтерес і повагу до учнів (вчитель усім тілом повернутий до учнів, нахилений в їх сторону, його голова випрямлена, погляд прямий, посада на стільці активна – не на краєчку та інш.).
4. Уміння свідчити рухом усього тіла про єдність власного тіла і духу.

Література

1. Максименко Ю.П. Азбука жестів /Ю.П. Максименко, Н.В. Іванюшева, Р.І. Щур. – К.: Рад.школа 1990. – 24с.
2. Сагач Г.М. Мистецтво ділової комунікації: навч. Посібник / Г.М. Сагач. – К.: Київський інститут банкірів банку «Україна», 1996. – С.133-171
3. Морозов В.П. Невербальная коммуникация: экспериментально-теоретические и прикладные аспекты / В.П. Морозов // Психологический журнал. – 1993. - №3. – С.18-21
4. Фейгенберг Е.И., Асмолов А.Г. Некоторые аспекты невербальной коммуникации: за порогом рациональности / Е.И. Фейгенберг, А.Г. Асмолов // Психологический журнал. – 1989. - №6. – С.58-68
5. Чмут Т.К. Культура спілкування: навч. Посібник для студентів і викладців вищих навчальних закладів / Т.К. Чмут. – Хмельницький: «ХІРУП», 1999. – С.146-170
6. Яценко Т.С. Використання невербальних вправ в роботі психолога / Т.С. Яценко, С.М. Аврамченко, І.В. Євтушенко, І.В. Калашнік. – К.: **Нарич**, 2010. – 100 с.

Відкритий мікрокейс «Моніторинг іміджу педагога»

Загальна мета: оцінити рівень професійного іміджу вчителя як системи сформованості його внутрішнього і зовнішнього образів.

Методологічна пам'ятка: Оцінка рівня іміджу вчителя вимагає цілісного і системного підходів до цього процесу. З системних позицій, імідж учителя – це система його образів: а) внутрішнього (він є **найбільшим виявом** педагогічної свідомості особистості кожного вчителя та віддзеркалює ступінь оволодіння ним на самостійному рівні сукупністю системних і функціональних якостей учителя-майстра); зовнішнього (цей образ зовнішніх характеристик ступеня майстерності професійної діяльності вчителя є похідною від якості гуманізації ним педагогічної взаємодії вербальними і невербальними засобами та комунікацій з колегами, представниками громадськості, батьками учнів).

Всі компоненти і елементи іміджу слід розглядати як особливу цілісність внутрішнього і зовнішнього образів педагога (вплив на один з них призводить до зміни елементів другого).

Збір інформації про іміджеві показники конкретного вчителя здійснюється тривалий час. Вона накопичується в портфоліо педагога як результат моніторингової діяльності насамперед директора школи та його помічників.

Базові індикатори моніторингу іміджу педагога

1. Сформованість у вчителя образу «Ф» як професіонала-педагога **неповторними вітально-аксіологічними** складниками:

- педагогічним задатками і здібностями;
- гуманістичною спрямованістю особистості;
- здатністю до забезпечення цілісності й особисто-розвивальної спрямованості навчально-виховного процесу;
- досвідом емоційно-вольового ставлення до себе і цінностей педагогічного світу;
- досвідом іміджетворчої діяльності;
- досвідом професійного самовдосконалення;
- досвідом педагогічної творчості.

2. Цілісність іміджу педагога, якому притаманні такі ознаки:

- 1) народження у ролі символічного образу в процесі комунікації з учнями, їх батьками, колегами, представниками громадськості тощо;
- 2) якісне виконання ролі емоційно-забарвленого стереотипу образу педагога-майстра у свідомості учнів, їх батьків, колег, представників громадськості;
- 3) багатокomпонентність зовнішнього образу як особливої системи (його структура: характеристики зовнішнього образу вчителя, особистісні якості, професійні компетентності, спеціально **застосовані** якості та інш.);
- 4) наявність між усіма компонентами іміджу вчителя стійких зв'язків.

3. Активність педагога в підвищенні рівня професійного іміджу.

Література

1. Гаміна Т. Мовленевий артистизм як складова вербального іміджу сучасного фахівця / Тетяна Гаміна // Наукові записки. – Серія: Педагогічні науки / Кіровоградський державний педагогічний університет ім. Володимира Вінниченка. – Кіровоград, 2011. – Вип.97. – С.75-78.

2. Дзядевич Ю.В. Сутність феномена «імідж» в контексті зарубіжних досліджень / Ю.В. Дзядевич // Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. МС.П. Драгоманова. – Сер.16: Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики. – К., 2010. – Вип. 12(22). С.13-17.

3. Марченко О.О. Сутнісний зміст **дефікації** «професійно-особистісний імідж фахівця» у психолого-педагогічній літературі / О.О. Марченко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2014. – Вип.39. – С.163-169.

4. Нікітіна Т. Професійні вимоги до сучасного іміджу викладача вищої школи /Т.Нікітіна // Третій український педагогічний конгрес: [зб.наук.пр.]. – Л.:Сполом, 2010. – С.220-224.

5. Прус Н.О. Імідж особистості як психолого-педагогічний феномен / Прус Н.О.// Імідж сучасного педагога. – 2016. - №1. – С.43-45.

6. Сущенко Т.І. Концептуальні особливості професійного іміджу педагога як суб'єкта педагогічної творчості / Т.І. Сущенко // Педагогіка формування

творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – Запоріжжя: класичний приватний університет, 2014. – Вип.39. – С.383-389.

Міні-кейс «Моніторинг техніки мовлення»

Загальна мета: оцінити ступінь оволодіння вчителем технікою дихання, голосотворення та виразність його дикції.

Методологічна пам'ятка: Вміння володіти мовленням – провідний складник педагогічної техніки, який прямо зорієнтований на **еспітизацію** середовища спілкування, розстановку логічних акцентів голосовими засобами на найважливіших цінностях змісту уроку.

Моніторинг техніки мовлення здійснюється на основі системного підходу. Він охоплює у ролі особливої цінності такі структурні компоненти відповідної техніки, як дихання, голосотворення і артикуляція.

Одним із основних завдань суб'єкта моніторингу є з'ясування в процесі спеціальних бесід з вчителем ступеня його активності в оволодінні технікою мовлення, його орієнтацією на вправи, що є значущими для підвищення рівня її якості.

Основні індикатори майстерного оволодіння вчителем технікою мовлення

1. Виконання мовленням учителя цілісної сукупності потенційно закладених у ньому функцій – ціннісно-мотивованої, пізнавальної, естетичної, духовно-розвивальної, культурно-орієнтаційної та ін.

2. Розвиненість енергетичної бази мовлення вчителя – дихання (демонстрація педагогом здатності виразно говорити тривалий час, змінювати темпоритм за рахунок глибокого діафрагмально-реберного фонаційного дихання, готовності вимовляти на одному вдосі достатньо великої кількості слів та ін.).

3. Здатність до самоуправління голосоведінням (підвищенням або зниженням голосу залежно від потреби в конкретній ситуації; уміння регулювати ступінь напруження голосу, його емоційної забарвленості; готовність передавати ним усю палітру почуттів, що віддзеркалюють певне ставлення до конкретної цінності, ситуації або людини та ін.).

4. Чітка і чиста вимова звуків і слів у відповідності з фонетичними нормами української мови як системний показник виразності дикції: демонстрація достатнього рівня розвитку артикуляційного апарату,

тренуваності органів мовлення (наявність чіткої артикуляції голосних і приголосних звуків, відсутність дефектів вимови – гносуватості, картавості, шепелявості – та слів паразитів); здатність спиратися на норми вживання слів тощо.

5. Робота над самовдосконаленням техніки мовлення на основі використання конкретних вправ (її успішність визначається за результатами бесід з учителем).

Відкритий макрокейс «Моніторингова програма щодо визначення ступеня майстерності проектування уроку»

Відповідна програма складається з таких двох підрозділів – кейсів:

1. Кейс системних індикаторів моніторингу майстерності цілепокладання в навчальному процесі.
2. кейс системних індикаторів майстерного характеру **вiдття** в проекті уроку оптимальної технології реалізації поставлених цілей і завдан.

Загальна мета першого кейсу: встановити рівень майстерності педагога у здійсненні цілепокладання уроку.

Загальна мета другого кейсу: визначити ступінь майстерності побудови вчителем технологій досягнення поставлених цілей – розвивальної, дидактичної й виховної.

Кейс системних індикаторів моніторингу майстерності цілепокладання

Методична пам'ятка для суб'єкта моніторингового процесу: 1) майстерність педагогічної дії на уроці є насамперед похідною від якості конструювання вчителем його стратегічних (розвивальних і виховних) та освітніх цілей; 2) побудова вчителем за результатами аналізу навчальної програми таксономії стратегічних – особистісно-розвивальних і виховних – цілей ще перед вивченням учнями конкретної дисципліни є необхідною умовою їх оптимального вибору на етапі проектування будь-якого уроку з певною темою; розвивальні цілі відповідної таксономічної системи віддзеркалюють потреби всіх сфер особистості учня як особливої цілісності в неперервному розвитку (йдеться перед усім про: цілі розвитку мотивів учіння, праці, самотворчості й творчості; цілі розвитку пізнавальних процесів; цілі розвитку афективної сфери; цілі виховання і розвитку духовно-моральних якостей, комунікативної компетентності, інтелектуальних, естетичних і фізичних якосте); 3) відповідність потребам особистості учня в якісному засвоєнні цінностей елементів змісту освіти на конкретному уроці – основний критерій майстерного рівня спроектованості його освітніх цілей. Другим критерієм є врахування в цілях уроку і завданнях для учнів їх моральної, психологічної і

практичної готовності до засвоєння навчального матеріалу, індивідуально-типологічних особливостей і пізнавальних інтересів.

1. Сформульованість і змістовно-технологічна забезпеченість особистісно-розвивальних цілей уроку як пріоритетний системний індикатор моніторингу якості його проекту (план-конспекту)

1.1. Врахування в формулюваннях розвивальних цілей уроку достатньо повільного характеру розвитку особистості: цілі повинні починатися, наприклад, такими словами: «сприяти розвитку, зокрема, певних пізнавальних процесів», «стимулювати розвиток, зокрема, емоційно-вольової сфери особистості кожного учня», «створити умови, наприклад, для розвитку в учнів творчих якостей» і т.п.

1.2. Врахування в формулюваннях розвивальних цілей актуальних (реальних) рівнів розвитку в учнів мотивів учіння самовдосконалення, пізнавальних процесів, досвіду творчої діяльності, емоційної й вольової сфери особистості, комунікативних якостей тощо.

1.3. Врахування в формулюваннях розвивальних цілей вікових та індивідуально-типологічних особливостей учнів.

2. Сформульованість і змістовно-технологічна забезпеченість виховних цілей уроку

2.1. **Стратегічна** зорієнтованість виховних цілей на оволодіння учнями духовно-моральними, психологічно-патріотичними, вольо-емоційними, естетичними, громадянськими і трудовими цінностями.

2.2. Адекватність виховних цілей результатам психолого-педагогічної діяльності загальної вихованості учнів.

2.3. Індивідуальна спрямованість (**одресність**) конкретних виховних цілей.

2.4. Цілісний характер сукупності виховних цілей, її підпорядкованість виховній програмі.

2.5. Україноцентриська спрямованість цілей виховання, їх етнокультурна платформа і зв'язок з **потр** національного культуротворення.

2.6. Адекватність змісту і методики організації уроку спроектованим виховним цілям.

3. Відповідність освітніх цілей уроку потребам учнів у засвоєнні цінностей конкретних елементів змісту освіти, віддзеркалених у навчальній програмі

3.1. Оптимальність спроектованих цілей формування знань

3.2. Наявність і особистісна зорієнтованість цілей формування способів діяльності.

3.3. Передбаченість і адекватність особистісно-розвивальному потенціалу тем уроку цілей формування досвіду творчої діяльності.

3.4. Наявність і обумовленість результатам психолого-педагогічної діяльності цілей формування досвіду гуманного спілкування.

3.5. Передбаченість і обумовленість змістом навчальної програми цілей формування досвіду емоційно-вольового ставлення до світу естетичними засобами.

3.6. Логічність спроектованих цілей формування досвіду саморегуляції діяльності за умови їх **одбиття** в плані-конспекті.

3.7. Сформульованість «дерева» завдань уроку, адекватних поставленим освітнім цілям.

3.8. Забезпеченість особистісно-розвивальної й виховної спрямованості завдань уроку, їх цілісного характеру.

3.9. Спроектованість цілей і завдань уроку на підґрунті результатів діагностики рівнів оволодіння учнями елементами змісту навчальної програми на попередніх заняттях та з урахуванням зон їх найближчого розвитку.

Кейс системних індикаторів майстерного характеру відбиття в проекті уроку оптимальної технології реалізації поставлених цілей і завдань

Методологічна пам'ятка для суб'єкта моніторингового процесу: 1) реалізація цілей уроку вже на проектному рівні пов'язана з цілісним характером виконання вчителем психологічних, дидактичних, виховних й інших вимог до нього; 2) зміст плану-конспекту уроку не повинен прямо віддзеркалювати зміст кожного підручника, послідовність викладу в ньому навчального матеріалу; основна функція відповідного проекту – забезпечення на практиці організації праці думки, праці розумуй праці душі учнів, а це вимагає специфічної

побудови конспекту як **насамперед системи** особистісно-розвивальних (**систем** передусім про розвиток почуттів, пізнавальних процесів, творчих і комунікативних якостей учнів) завдань і питань проблемно-пошукового характеру; 3) зорієнтованість плану-конспекту уроку на підвищення рівня вихованості учнів, їх загального розвитку, самоорганізацію навчальної дії й самопізнання в ній себе є головним критерієм його майстерної побудови; 4) не менш важливий критерій – передбачення в проекті уроку гуманістичного характеру педагогічної взаємодії.

Перелік відповідних системних індикаторів та їх елементів:

1. Психологічна забезпеченість реалізації спроектованих цілей:

1.1. Зорієнтованість завдань для учнів та перебігу викладу нового матеріалу на розвиток їх пізнавальних процесів.

1.1.1. Врахування можливостей учнів цілісно сприймати навчальну інформацію на основі не тільки слухових й зорових, але й тактильних, кінестатичних, нюхових і смакових аналізаторів.

1.1.2. Опертя вчителя в передбаченому процесі викладання нового матеріалу на різні характерні риси уваги – переключення, зосередженість, концентрація, стійкість, розподіленість та інш.

1.1.3. Орієнтація учнів на запам'ятовування, збереження і відтворення навчальної інформації при розв'язанні поставлених учителем завдань.

1.1.4. Орієнтація учнів на вияв цілісної сукупності різних форм мислення – понять, асоціацій, розуміння, суджень, умовиводів – і розумових якостей (критичності, широти, гнучкості, швидкості, креативності та ін.); передбачення процесу формування в учнів творчого (продуктивного) мислення під час розв'язання ними проблемно-пошукових завдань.

1.1.5. Планування процесу подання нового навчального матеріалу в образах; наявність спеціальних завдань, спрямованих на такі прояви учнівської уяви, як генерування і створення нових образів конкретних правил, понять, формул, визначень та ін.

1.2. Передбачення вчителем механізму і способів емоційного переживання учнями цінностей змісту навчального матеріалу як особистісних, своєї платформи для формування в них мотивів його засвоєння.

1.3. Спрямованість окремих завдань для учнів на формування в них особистісного сенсу оволодіння новим матеріалом, появу в них актів цілепокладання в цьому напрямі.

1.4. Забезпеченість повороту свідомості особистості кожного учня на своє «Я», самосвідомість, процес усвідомлення ними суперечностей між ідеальним і реальним образами «Я».

1.5. Врахованість при проектуванні завдань і питань для учнів, рівня складності змісту навчального матеріалу, способів і форм його розкриття, їх вікових та індивідуально-типологічних особливостей, природного й аксіологічного потенціалу.

2. Повнота дидактичної забезпеченості реалізації спроектованих цілей і завдань

2.1. Адекватність визначеного змісту уроку поставленим цілям і завданням.

2.1.1. Врахування рівнів підготовленості учнів до виконання завдань учителя різного рівня складності.

2.1.2. Віддзеркалення в змісті певної спрямованості й характеру нового матеріалу, особливостей і повноти його вигляду в підручниках.

2.1.3. Фундаментальність відібраного змісту, його проектування на принципах **культуроцентризму, детиноцентризму** і гуманізму.

2.1.4. Образний характер передбачених варіантів розкриття найбільш складних цінностей змісту уроку.

2.2. Продуманість і обґрунтованість структури уроку, її підпорядкованість його стратегії й тактиці.

2.3. Наявність педагогічного прогнозу щодо рівнів оволодіння учнями новими компетентностями в кінці уроку та на різних його етапах.

2.4. Оптимальність обраних форм організації навчальної діяльності – фронтальної, групової та індивідуальної на різних етапах.

2.5.Спроектваність методів, прийомів і засобів навчання залежно від поставлених цілей і завдань, а також наявного змісту навчального матеріалу.

2.5.1. Цільова спрямованість обраних методів і прийомів на структурні елементи змісту освіти й розвиток усіх сфер особистості учня.

2.5.2. Пріоритетний **складник** методів мотивації й стимулювання навчальної роботи в загальній системі спроектованих методів.

2.5.3. Одухотвореність і **опочуттєвність** передбаченої вчителем методики викладання.

2.5.4. Оптимальність запланованих засобів навчання, наявність серед них інформаційно-комунікаційних технологій.

2.6.Доцільність використання обраного типу навчання – пояснювально-ілюстративного, проблемного, модульно-розвивального, інтерактивного та інш.

2.7.Підпорядкованість спроектованій системі методів навчання завданню щодо формування в учнів уміння вчитися самостійно.

2.8.Наявність у обраній методиці авторський цікавих прийомів активізації розумової діяльності учнів, їх інтересу до теми уроку й навчальної дисципліни тощо.

3. Мистецький рівень створення умов для досягнення на уроці виховних цілей.

3.1.Особиста готовність учителя розкривати виховний потенціал змісту навчального матеріалу, перетворювати наукові знання в платформу для формування в учнів світогляду, гуманістичної спрямованості особистості, перенесень у соціальній і особистій значущості самоформування духовно-моральних, навчально-патріотичних, валео-екологічних, естетичних й інших якостей.

3.2.Спроектваність для учнів завдань і питань, пов'язаних з формуванням у них гордості за український народ, його культуру, науковий й інтелектуальний потенціал, здатність систематично боротися за свою свободу і незалежність та ін.

3.3.Передбаченість у проекті уроку організації педагогічної чи учнівської взаємодії, пов'язаної з орієнтацією учнів на самопізнання образу «Я» як

національно свідомої і духовно-багатої людини, естетично вихованої та вольової.

3.4.Наявність у проекті уроку формул-установок на: 1) мимовільну і довільну увагу на уроці; 2) вияви самодисципліни; 3) цілеспрямованість у процесі розв'язання педагогічних завдань і відповідності за якість отриманого результату; 4) підтримання у дітей віри у власні сили і можливості та ін.

3.5.Спрямованість частини завдань для учнів формування у них творчих якостей.

3.6.Спланованість естетичних засобів виховних цілей уроку, використання різних видів мистецтва.

3.7.Продуманість **режисури** поетапного забезпечення руху до виховної дії на уроці.

Література

1. Бондар В.І. Дидактика / В.І. Бондар. – К.: Лебідь, 2005. – С.97-120.
2. Кучерявий О.Г. Педагогіка: особистісно-розвивальні аспекти / О.Г. Кучерявий. – К.: Видавничий Дом «Слово», 2014. – С. 148-169
3. Онищук В.А. Урок в современной школе: [пособие для учителя] / В.А. Онищук. – М., 1986. – 160 с.
4. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. – К.: «А.С.К.», 2004. – 192 с.

Відкритий макрокейс «Моніторинг майстерності виховних дій педагога»

Загальна мета: визначення рівня майстерності вчителя у вихованні взаємодії (в процесі виконання системи виховних дій).

Мета першого рівня значущості: відстеження якості виховного процесу

Методологічна пам'ятка: моніторинг майстерності виховних дій учителя базується насамперед, на цілісності, **симергетичному**, культурологічному і особистісно-діяльнісному методологічних підходів. Рівень вихованості учнів є найбільш об'єктивним критерієм оцінки майстерності виховних дій педагога. Проте вихованість учня є й похідною від впливу на нього батьків, соціального оточення й інших факторів. Тому, по-перше, суб'єкту моніторингу слід спиратися на представлені у кейсі базові індикатори рівнів вихованості особистості учня за результатами передусім педагогічної дії. По-друге, йому треба керуватися основними індикаторами майстерного здійснення вчителем системи виховних дій. Використання більшості з них у моніторингових цілях є результатом аналізу банку інформації про конкретного вчителя як вихователя, який є елементом змісту його портфолію. До створення відповідного банку директор школи як суб'єкт моніторингу повинен залучати не тільки представників педагогічного колективу, а й незалежних експертів, оцінюється якість не тільки виховних заходів, але й індивідуальних бесід з учнями в зручний і позаурочний час, вся система виховної роботи. Слід пам'ятати, що рух до її якості починається з аналізу результатів психолого-педагогічної діагностики вихованості учнів і розробки стратегії й тактики виховної діяльності.

Базові індикатори рівня вихованості особистості учня за результатами педагогічної дії.

Високий рівень вихованості учня

1. Максимально можлива для конкретного віку сформованість духовного досвіду в контексті усвідомлення потреб власного духовного «Я» у розвитку.

2. Наявність високих усвідомлених ідеалів життєдіяльності, пов'язаних з націєтворчістю й особистісним і професійним розвитком.
3. Демонстрація конкретних дій, що свідчать про сформованість на соціально і особистісно значущому рівнях моральних якостей і гуманістичного світогляду.
4. Демонстрація характерної для українця-патріота, дій-індикаторів наявності національної гідності, любові до України.
5. Вияв у конкретних діях працьовитості.
6. Сформованість валео-екологічної культури чи хоча б наявність прагнення переходу з рівня валео-екологічної компетентності на рівень валео-екологічної культури.
7. Демонстрація виявів наявності художньо-естетичної культури.
8. Демонстрація культури інтелектуальної праці, розумової активності.
9. Наявність привідних вольових якостей (цілеспрямованості, відповідальності, сміливості, наполегливості, дисциплінованості та ін.).
10. Наявність факторів самовдосконалення на рівні його проектування й реалізації спроектованих завдань самозобов'язань.

Середній рівень вихованості учня

1. Неповна усвідомленість потреб власного духовного «Я» у розвитку і, як результат, сформованість лише певних елементів духовного розвитку.
2. Активність у прямуванні до великих ідеалів життєдіяльності, неусвідомленість лише окремих з них.
3. Певна незавершеність гуманістичної сформованості особистості, системи моральних якостей, що віддзеркалюють в поведінці учня.
4. Наполегливість у оволодінні цінностями української культури, демонстрація любові до рідної землі й рис українця-патріота у переважній більшості ситуацій діалогічної взаємодії й громадського життя.
5. Енергійність і наполегливість у розв'язанні більшої частини трудових завдань (аспекти розумової й фізичної праці).

6. Сформованість переважної більшості компонентів валео-екологічної компетентності.
7. Наявність художньо-естетичної компетентності та неповної системи умінь щодо її демонстрації.
8. Демонстрація наявності готовності до інтелектуальної праці.
9. Сформованість окремих вольових якостей.
10. Моральна й психологічна готовність до самовдосконалення, усвідомлення потреби в оволодінні практичною готовністю до нього.

Низький рівень вихованості учня

1. Відсутність досвіду духовно-морального становлення і самовдосконалення.
2. Пасивне ставлення до високих ідеалів суспільно й особистісно значущого життя.
3. Лінивість у патріотичному самовихованні, знання про нього тільки на інформаційному рівні.
4. Знання правил і норм моральної поведінки на інформаційному рівні, систематична демонстрація безчесності, чванливості, грубості й нахабства, неповажності до людей похилого віку й однолітків, немилосердного ставлення до тварин тощо.
5. Лінивість у розумовій і фізичній праці.
6. Несформованість валео-екологічної грамотності, наявність лише бажання оволодіти нею.
7. Художньо-естетична безграмотність.
8. Нерішучість і несміливість у питаннях оволодіння етичними нормами поведінки й діяльності.
9. Вияви егоїзму й підступності у діалогічній взаємодії.
10. Наявність факторів впливу самолюбства, сварливості, скупості й жадності у стосунках з однолітками.

Базові індикатори рівнів майстерного здійснення вчителем системи виховних дій

Високий рівень виховної майстерності

1. Гуманістична спрямованість особистості вчителя.
2. **Готовність** до здійснення діагностики рівнів актуальної вихованості учнів.
3. Готовність до проектування стратегії дитиноцентричного і культуроцентричного (передусім аспекти національної етнокультури) виховного процесу як особливої цілісності, що здійснюється за духовно-моральним, правовим, трудовим, патріотичним, валео-екологічним і художньо-естетичним напрямками.
4. Демонстрація умінь здійснювати національне виховання на принципах гуманізму, природовідповідності, народності, єдності родинного і шкільного впливу, виховання у праці та ін.
5. Всебічна компетентність педагога в організації гуманного виховного процесу духовно-моральної, етикокультурної й особистісно-розвивальної спрямованості, стимулюванні активності учнів в оволодінні цінностями змісту виховання.
6. Здатність оптимально обирати методи і засоби виховання залежно від рівнів актуальної вихованості вихованців, виховних завдань і специфіки виховної ситуації та створювати авторські.
7. Демонстрація у виховній взаємодії цілісної сукупності значущих для якісного вирішення виховних завдань педагогічних здібностей (здатності до оптимістичного прогнозування, комунікативності, емоційної стабільності, толерантності, креативності, **динелізму** особистості, **перцептивних** здібностей тощо).
8. Демонстрація цілісної готовності (моральної, психологічної, практичної) до одухотворення виховної взаємодії.
9. Демонстрація цілісної готовності до розробки і реалізації **опочуттєвленої** методики виховання учнів у системі дій – фізичних, інтелектуальних і самовиховних.

10. Уміння на основі любові до дітей і знання про їх природний **амсіологічний** потенціал формувати у них соціально значущі переконання.
11. Здатність до побудови індивідуальної траєкторії оволодіння конкретним учнем цінностями змісту виховання і самовиховання.
12. Уміння розробляти і реалізовувати проекти виховного впливу на особистість учня з девіантною поведінкою.
13. Уміння будувати і реалізовувати програми співпраці з різними типами сімей учнів – партнерським, домінаторним (тоталітарним), неблагополучним (аморальним, асоціальним, педагогічно-неспроможним, конфліктним).
14. Здатність залучати дітей до активної соціально й особистісно значущої громадської діяльності.
15. Цілісна готовність до розробки і здійснення перспективних програм самовиховання підлітків і юнаків.
16. Здатність до побудови авторської в виховній системі на засадах національної гуманної педагогіки.
17. Уміння цілісно забезпечувати особистісно-розвивальний характер педагогічно організованої й суспільно корисної позакласної діяльності учнів.
18. Здатність у ситуаціях виховної взаємодії володіти жестами , мімікою, пантомімікою.
19. Демонстрація у виховній взаємодії культури мовлення.
20. Демонстрація виховного впливу на вихованця на основі бачення його **виціріш** стану і знання основ психотехніки.
21. Наявність звички постійно стежити у виховному процесі за своїм зовнішнім виглядом, бути зібраним, стриманим, естетично виразним, елегантним і привітним.
22. Здатність творчо співпрацювати з державними і громадськими установами і організаціями, окремими громадянами в процесі досягнення поставлених виховних цілей.

23. Готовність до самовдосконалення в контексті потреб у більш якісному виконанні своїх виховних функцій, підвищенні рівня культури управління власним психічним станом як педагога і творчим самопочуттям.

Середній рівень виховної майстерності

1. Спрямованість особистості вчителя на зміст і методи виховання.
2. Моральна і психологічна готовність до здійснення діагностики рівнів актуальної вихованості учнів, демонстрація часткової практичної відповідальної готовності.
3. Демонстрація не цілком адекватно потребам суспільства у культуuroтворенні й особистості учня у загальному розвитку готовності до розробки стратегії виховного процесу в конкретному класі за всіма його напрямками.
4. Виявлення за результатами аналізу програм і планів виховної роботи сформованості у вчителя не цілком повної сукупності умінь забезпечувати опертя їх змісту на провідні принципи національного виховання; фіксація відповідного факту і в процесі відстеження ступеня якості організації ним виховного процесу за відповідними програмами і планами.
5. Демонстрація педагогом достатнього ступеня оволодіння ним виховною компетентністю, знаннями і вміннями в сфері організації виховання учнів як духовно-морального, національного й особистісно-розвивального, стимулювання їх активності в оволодінні цінностями його змісту (відсутні лише окремі уміння щодо виконання певних виховних функцій).
6. Існування цілісної сукупності фактів оптимального вибору педагогом методів і засобів розв'язання певних виховних завдань, відсутність фактів створення ним авторських способів, прийомів і засобів організації й здійснення конкретної виховної дії.
7. Демонстрація наявності переважної більшості педагогічних здібностей у виховній взаємодії.
8. Наявність окремих компонентів практичної готовності до одухотворення виховної взаємодії на підґрунті готовностей морального і психологічного плану.

9. Фіксація суб'єктом моніторингу фактів моральної й психологічної готовності вчителя до проектування опочуттєвлених методик виховання учнів та фактів демонстрації локальних складників практичної готовності до цього процесу і реалізації і відповідних проектів.

10. Констатація за результатами моніторингу достатньо великої кількості фактів успішного переконання вчителем своїх вихованців у необхідності певних особистісно й соціально значущих дій з їх боку; існування й фактів невдалого розв'язання ним цього завдання.

11. Виявлення за результатами аналізу проектно-педагогічних документацій достатньої готовності вчителя до побудови індивідуальних траєкторій здійснення виховного процесу; демонстрація вчителем відповідної готовності під час індивідуальних консультацій і бесід з учнем.

12. Відповідність (проте не зовсім повна) розроблених учителем програм чи планів виховної роботи з учнями, що мають девіантну поведінку, державним вимогам і соціально-педагогічній теорії. Його намагання якісно реалізувати відповідні проекти.

13. Задоволеність переважної кількості батьків учнів рівнем співпраці з класним керівником (**йдеться** про представників різних типів сімей вихованців).

14. Задоволеність учнів своєю громадською діяльністю і педагогом як консультантом під час виконання її завдань. Існування випадків неврахування педагогом громадських інтересів своїх вихованців й, як результат, зниження їх активності в соціально-корисній роботі.

15. Віддзеркалення в перспективних програмах чи планах самовиховання підлітків переважної більшості компонентів елементів готовності педагога до організації самовиховання підлітків; наявність у більшій частини учнів планів самовиховання і зафіксованих у щоденниках роботи над собою актів здійснення самовиховних дій.

16. Усвідомлення потреби у побудові авторських виховних **систем** на засаді національної гуманної педагогіки, достатній рівень знання її основ та бачення цільових орієнтирів гуманізації та етнокультуролізації виховного

процесу в школі, але відсутність практичних умінь у напрямі розробки творчих проектів такого рівня складності.

17. Сформованість достатньої сукупності умінь забезпечувати особистісно-розвивальну й суспільно корисну позакласну діяльність учнів.

18. Демонстрація у виховній взаємодії володінням жестами, мімікою і пантомімікою адекватно специфіці виховної ситуації і на належному рівні; існування окремих фактів невідповідності міміки і пантоміміки педагога надзавданню конкретних виховних ситуацій.

19. Знання педагогом усіх складових техніки мовлення (техніка дихання, голосотворення, виразність дикції темпоритм) та демонстрація у процесі виховної взаємодії достатнього ступеня оволодіння нею; наявність фактів пасивності педагога з підвищенням рівня певних компонентів культури мовлення.

20. Намагання вчителем навчитися діагностувати стан учнів та оволодіти основами психотехніки з метою адекватного впливу на них.

21. Намагання вчителя систематично стежити за своїм зовнішнім виглядом, яке не завжди підсилюється умінням одягатися в контексті створення іміджу педагога-майстра, постійно елегантного, привітного і зібраного.

22. Уміння продуктивно співпрацювати у виховних цілях з державними і громадськими установами і організаціями.

23. Наявність моральної і психологічної готовності до підвищення рівня майстерного управління собою у виховній взаємодії й окремих елементів готовності практичного плану; виявлення фактів достатньої готовності вчителя до самоосвіти й самовиховання з метою підвищення якості управління виховним процесом загалом.

Низький рівень виховної майстерності

1. Спрямованість особистості вчителя на свій авторитет, адміністративно-командний стиль управління виховним процесом.

2. Наявність лише бажання встановити рівні актуальної вихованості учнів за результатами психолого-педагогічної діагностики, знання її теорії і технології на інформаційному рівні.

3. Сформованість тільки моральної чи психологічної готовності до проектування стратегії культуроцентричного і дитиноцентричного виховного процесу, надання переваг лише окремим його напрямам.

4. Знання принципів національного виховання на інформаційному рівні та наявність лише бажання спиратися на їхню цілісну сукупність у ході проектування, організації й стимулювання цього процесу.

5. Сформованість лише окремих професійних умінь, значущих для виконання певних професійних функцій.

6. Нездатність оптимально обирати методи, прийоми і засоби виховання на основі результатів діагностики актуальних рівнів виховання учнів і поставлених у конкретній виховній ситуації цілей, переваження в обраній учителем сукупності способів виховного впливу методів формування свідомості особистості вербального характеру.

7. Демонстрація наявності однієї-двох педагогічних здібностей.

8. Невміння проектувати і створювати умови для одухотворення виховної взаємодії.

9. Готовність до опочуттєвлення методики організації виховної дії лише на інформаційному і моральному рівнях (або одному з них).

10. Виявлення суб'єктом моніторингу лише окремих фактів успішного формування в учнів соціально важливих й особистісно значущих переконань.

11. Наявність лише моральної чи психологічної готовності до індивідуалізації виховного процесу.

12. Відсутність значущої для роботи з дітьми, що мають девіантну поведінку компетентності.

13. Пасивність і некомпетентність у організації роботи з різними типами родин учнів.

14. Майже цілісна негативність учителя мобільно залучати учнів до активної громадської діяльності.

15. Демонстрація тільки моральної або психологічної готовності до проектування і реалізації програм самовиховання учнів старших класів.

16. Знання основ національної гуманної педагогіки на інформаційному рівні відсутність творчих здібностей та, як результат, нездатність до побудови авторських виховних систем.

17. Сформованість окремих умінь, важливих для організації позакласної роботи учнів суспільно корисного й особистісно розвивального характеру.

18. Невміння забезпечувати адекватність між конкретною мімікою й пантомімікою, з одного боку, і власним педагогічним надзавданням у певній виховній ситуації, - з другого.

19. Знання окремих складників техніки мовлення у виховній взаємодії на інформаційному рівні; демонстрація невиразної й нечіткої дикції, несформованість вмінь управляти голосом; наявність тільки бажання добре оволодіти технікою мовлення загалом.

20. Незнання основ психотехніки, або знання лише на інформаційному рівні; невідомість здійснювати виховний вплив на учня за результатами бачення його внутрішнього стану.

21. Невміння виглядати елегантним, естетично виразним, привітним, стриманим і зібраним у переважній більшості ситуацій виховної взаємодії.

22. Невміння ефективно співпрацювати у виховних цілях з державними і громадськими установами і організаціями, окремими громадянами.

23. Демонстрація наявності однієї моральної чи психологічної готовності до професійного самовдосконалення за напрямками: управління власним психічним станом у виховній взаємодії; підвищення якості управління процесом виховання учнів.

Література

1. Бех І. Вчинок у морально-духовному розвитку особистості / Іван Бех // Початкова школа.-2006.-№3. – С1-4.

2. Бех І.Д. Виховання особистості: у 2 кн. / Іван Дмитрович Бех. – К.: Либідь, 2003. – Кн.1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: навч.-метод. Видання. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.

3. Бондаревская Е.В. Педагогика: личность гуманистических теориях и системах воспитания / Е.В. Бондаревская, С.З. Кульневич. – Ростов-на-Дону: Учитель, 1999. – 560 с.
4. Бондаревская Е.В. Гуманитарная методика науки о воспитании / Е.В. Бондаревская // Педагогика. – 2012. - №7. – С. 3-13
5. Зязун І.А. Філософія виховання особистості // Миротворча діяльність школи і вуза: [зб. наук. пр.] / Іван Андрійович Зязун. – Рівне: Рівен. Екон.-гуманіт. Ін-т, 1997. – Ч.2. – С.79-83
6. Зязун І.А. Педагогічна майстерність – мистецтво навчальної і виховної дії / І.А. Зязун // Гуманітарні науки. – К., 2002. – №1. – С.6-14
7. Зязун І.А. Філософія педагогічної дії: монографія / Іван Андрійович Зязун. – Черкаси: ЧПУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – 608 с.
8. Макаренко А.С. Методика організації виховного процесу// Твори: в 7т. – К.: Рад. школа, 1954. – Т.5. – С.3-80
9. Сухомлинський В.О. Сто порад учителям // Вибр. твори: в 5т. – К.: Рад. школа, 1976. – Т.2. – С.420-432, 452-454, 470-473, 478-481.
10. Сухомлинський В.О. Слово вчителя в моральному вихованні. Щоб душа не була пустою. Лист про педагогічну етику // Вибр. твори: в 5т. – К.: Рад. школа, 1977. – Т5. – С.267-268, 321-328, 591-600.

Проектно-творчий міні-кейс «Моніторинг якості здійснення вчителем професійно-творчої дії найвищого рівня складності»

Загальна мета: з'ясування рівня готовності вчителя до побудови авторської особистісно-розвивальної й україноцентричної педагогічної системи.

Методологічна пам'ятка: Методологічне підґрунтя цього напрямку моніторингу – системний, **симетричний**, культурно логічний і особистісно-діяльнісний підходи. Наявність у вчителя відповідної готовності є одним з основних показників його професійно-культурного розвитку й одноразово якості педагогічної освіти як системи. Продукти педагогічної творчості вчителя суб'єктам моніторингу не можна аналізувати, зокрема, оцінювати критично в його присутності (це може спрацювати на професійне вигорання).

Базові індикатори якості освіти

До базових індикаторів відповідності створеного педагогом продукту професійної творчості вимогам до авторських педагогічних систем слід віднести:

1) їх суб'єктивну новизну, що ґрунтується на здатності педагога генерувати й висувати оригінальні особистісно-розвивальні й культуровідповідні дії, використовувати нестандартні способи навчальної і виховної дії;

2) віддзеркалення у розробленій учителем системі процесу переведення змісту освіти і виховання у внутрішній світ особистості:

а) наявність у системі інноваційних шляхів і способів внутрішньо-особистісної мотивації засвоєння цінностей змісту;

б) пріоритетний характер самоучіння і самовиховання у різновидах діяльності;

в) передбачення авторською системою індивідуальних стратегій учіння і самовиховання, навчальної педагогічної діагностики, індивідуального консультування;

г) стимулювання різнобічними засобами інтелектуальної ініціативи учнів і педагогів;

3) етнокультурний характер змісту спроектованої системи навчання і виховання;

4) передбачення спроектованою системою інтеграції знань про природу і суспільство, людину та її мислення;

5) гуманістичний характер запропонованих автором технологій і методик навчання і виховання;

6) наявність ознак системи як цілісної множини взаємопов'язаних компонентів.

Зміст міні-кейсу (творче завдання для вчителя найвищого рівня складності)

Завдання

Спроекувати авторську особистісно-розвивальну й україноцентриську педагогічну систему

Термін роботи над проектом: один тиждень

Вихідна інформація: конкретний педагог повинен уявити себе у статусі директора школи як суб'єкта проектування авторської педагогічної системи, яка має потенціал для перетворення закладу освіти в інноваційний.

Рекомендована базова література

1. Бондар В. Теорія і технологія управління процесом навчання в школі / В. Бондар. – К.: Нац. пед. університет імені М.П. Драгоманова, 2000. – 192 с.

2. Коменский Я.А. Законы хорошо организованной школы / Я.А.Коменский // Изб. пед. соч.: в 2-х т. – Т.2 – М.: Педагогика, 1982. – 576 с.

3. Кузьмина Н.В. Понятие «педагогическая система» и критерии её оценки/ Нина Васильевна Кузьмина // Методы системного исследования. – М.: Высшая школа, 1980. – С.6-18.

4. Пікельна В.С. Управління школою / В.С. Пікельна. – Х.: Вид. група «Основа», 2004. – 220 с.

5. Селевко Г.К. Педагогика сотрудничества и перестройка школы / Г.К.Селевко, Н.К. Тихомирова – Ярославль: Верх-Волж. кн. изд-во, 1990. – 62 с.

6. Зязюн І.А. Краса педагогічної дії: навчальний посібник для вчителів, аспірантів, студ. серед. та вищ. навч. закл. / І.А. Зязюн, Г.М. Сагач. – К.: Українсько-фінський ін-т менеджменту і бізнесу, 1997. – 302 с.

7. Зязюн І.А. Філософія педагогічної дії: монографія / Іван Андрійович Зязюн. – Черкаси: ЧПУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – 608 с.
8. Семиченко В.А. Психологія педагогічної діяльності: навч. посібн. / В.А. Семиченко. – К.: Вища школа, 2004. – 335 с.
9. Сухомлинський В.О. Павлівська середня школа // Вибрані твори: в 5 т. – К.: Рад. Шк., 1977. – Т 4. – 640 с.
10. Сухомлинский В.А. Разговор с молодым директором школы / Изб. пед. соч. в 3-х т. – М.: Педагогика, 1979-1981. – Т.3. – С.7-204.
11. Ушинский К.Д. Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии / К.Д. Ушинский // Собр. соч.: в 11-ти т. – М.: АПН РСФСР, 1948-1962. – Т.8. – С.11-682
12. Хриков Є.М. Управління навчально-виховним закладом: навчальний посібник / Євген Миколайович Хриков. – К.: Знання, 2006. – 365с.

Міні-кейс «Моніторинг ступеня майстерності організації педагогічної взаємодії на уроці»

Загальна мета: відстеження рівня гуманізації навчання на основі організованої вчителем у процесі уроку діалогічної взаємодії.

Методологічна пам'ятка: Однією з форм гуманізації навчання є організація і проведення учителем уроків-діалогів, провідними характеристиками яких є: усвідомлення учнями особистісного сенсу засвоєння нового матеріалу, надзавдань уроку; **виявлення** досвіду кожного учня у контексті досягнення цілей уроку; суб'єкт-суб'єктна основа навчальної праці учнів як спільної пошукової діяльності; обмін особистісними смислами оволодіння навчальним матеріалом; співавторство й активна позиція кожного учня у розв'язанні навчальних проблем; наявність елементів режисури досягнення високого рівня пізнавальної активності учнів.

Методологічною основою уроків-діалогів є передусім особистісно-діяльнісний і суб'єкт-суб'єктний підходи до організації пізнавальної дії учнів.

Базові індикатори майстерної організації діалогічної взаємодії на уроці

1. Концентрація уваги педагога на учнях, організації їх діалогічної взаємодії.
2. Наявність на уроці атмосфери спільного пошуку нового знання, генерації ідей і взаємооцінювання.
3. Стимулювання вчителем розвитку творчого мислення в процесі спільної життєдіяльності на уроці (відсутність ознак авторитарного стилю педагогічного керівництва).
4. Формування в учнів установи на спільну творчу пізнавальну діяльність.
5. Усвідомлення учнями себе як співавторами розв'язання пізнавальних проблем, їх взаєморозуміння з учителем, поважне ставлення один до одного.
6. Забезпечення педагогом свободи вибору учнями змісту навчання і способів вирішення поставлених завдань.
7. Демонстрація учнями достатньо високого рівня пізнавальної активності як результат усвідомлення вимог і завдань учителя, вмотивованості навчання.

8. Наявність емоційно-інтелектуальної спільності між учнями і педагогом, психологічного контакту.
9. Врахування педагогом внутрішнього стану конкретних учнів, рівнів їх актуального розвитку.
10. Несуперечливість особистісних позицій учнів і вчителів у процесі педагогічної взаємодії.
11. Реалізація творчого задуму уроку-діалогу, досягнення його дидактичних і виховних цілей, а також надзавдання – перетворення педагогічної взаємодії на уроці у засіб особистісного розвитку учнів.

Література

1. Педагогічна майстерність: підручник / за ред. І.А. Зязюна, К.: Богданова А.М., 2008. – С. 142-148
2. Амонашвили Ш.А. Психологические основы педагогики сотрудничества: книга для учителя / Ш.А. Амонашвили. – К.: Освіта, 1991. – 111 с.
3. Амонашвили Ш.А. Размышления о гуманной педагогике / Ш.А. Амонашвили. – М.: Изд. Дом Шаяви Амонашвили, 2002. – 464 с.
4. Зязюн І.А. Гуманістична стратегія теорії і практики навчального процесу / І.А. Зязюн // Рідна шк. – 2000. - №8. – С.8-12
5. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении / В.А. Кан-Калик. – М.: Просвещение, 1997. – С.33-37, 62-95
6. Киричук О.В. Проблеми психології педагогічної взаємодії // Психологія: Респ. наук.-метод. зб. / О.В. Киричук. – К.: Освіта, 1965. – Вип.37. – 1991. – С.3-12
7. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібник / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко [за ред. О.І. Пометун]. – К.: А.С.К., 2003. – 192 с.
8. Шейн С.А. Диалог как основа педагогического общения // Вопросы психологии. – 1991. - №1. – С.44-52

Міні-кейс «Моніторинг якості педагогічної взаємодії у діалозі за результатами розв'язання педагогічної задачі»

Загальна мета: з'ясування рівня педагогічної майстерності при розв'язанні професійних задач управлінсько-комунікативного характеру.

Методологічна пам'ятка: Основними індикаторами майстерного рівня розв'язання вчителем управлінсько-комунікативної професійної задачі є:

1. Гуманістична спрямованість педагога як суб'єкта аналізу професійної задачі, опора на позитивне при характеристиці кожного учасника педагогічної взаємодії, їх індивідуально-типологічні риси (за умови виявлення в ситуації).

2. Застосування чи створення вчителем авторського оригінального способу педагогічної взаємодії, адекватного потребам учня як учасника певної ситуації в психолого-педагогічній підтримці, самоактуалізації, самоствердженні, розкритті власного природного потенціалу, схваленні створеного ним продукту творчості й загальному розвитку.

3. Вияв індивідуального стилю спроектованої педагогічної дії комунікативного плану.

4. Актуалізація особистісного досвіду гуманної педагогічної комунікації під час розв'язання професійної задачі.

5. Знання теорії педагогічного спілкування.

Рекомендується фіксувати такі рівні майстерного характеру розв'язання комунікативної педагогічної задачі:

1) низький (зафіксовано тільки знання теорії педагогічного спілкування на інформативному рівні);

2) середній (зафіксовано гуманістичну спрямованість особистості педагога, оригінальність застосованого ним способу рішення задачі та наявність не одного – будь-якого – з п'яти показників-індикаторів майстерного характеру педагогічної взаємодії);

3) високий (зафіксовано 4-5 показників-індикаторів майстерності вчителя як суб'єкта розв'язання комунікативної педагогічної задачі).

Зміст міні-кейсу (варіанти педагогічних задач)

1. Задача. Вчителька першого класу Ганна Сергіївна з метою розвитку у дітей уміння координувати дії у команді проводила гру «Міряємо один одного» (за К.Фопелем). Групи учнів шикувалися, зокрема, і за такою ознакою, як «першочерговість дня народження». Ганна Сергіївна двічі ознайомила вихованців з інформацією про дні їх народження. Проте після закінчення гри до неї підійшла Наталка, в очах якої ближчали сльози, і спитала: «Хіба Ви не знаєте, Ганна Сергіївно, коли мій день народження? Він не в грудні, а в березні. А мене тричі відправили з «березневої» групи в «грудневу», а Сергійко ще й назвав безтолковою.» Якими повинні бути наступні слова і дії вчительки?

2. Задача. Вихователь старшої групи дитячого садка Оксана Петрівна вже вела дітей до умивальної кімнати, коли її запросили до телефону для розмови з колишньою однокурсницею. Тільки через п'ять хвилин педагог «наздогнала» своїх вихованців. Відкривши двері умивальної кімнати, вона побачила таку картину: всі крани були відкриті; діти обливали водою не тільки білявого хлопчика Мишко, але й один одного; стояв неймовірний крик.

– Що ви робите, адже лютий місяць? – перекинула шум Оксана Петрівна. – Подивіться на себе: всі мокрі.

– Це Мишко, – закричали дівчата.

– Мишко, припини негайно. – продовжив педагог.

– А я не Мишко, – відповів хлопчик. – Я – буря, шалений вітер, а вони (він показав на інших дітей) – кораблі, які всі вже майже потоплені.

Що повинна відповісти вихованцю Оксана Петрівна, і що їй треба зробити?

3. Задача. У межах підготовки учнів 9-го класу до навчального співробітництва їх класний керівник Лариса Миколаївна у своїй вступній промові зразу ж розкрила основні сутнісні характеристики цього педагогічного феномену, показала його актуальність, престижність і соціальну значущість, ознайомила вихованців із відповідним рішенням педагогічної ради. Наприкінці свого виступу вона звернула увагу на їх моральну, психологічну і практичну готовність до реалізації взятого школою курсу на цю інновацію. Зокрема, педагог зазначила: «Переконана, що ви ще недостатньо впевнені у своїй

здатності брати участь у спільних творчих проєктах, боїтесь невдач у конкретних ситуаціях творчої діалогічної взаємодії. Думаю, що в класі багато тих, хто проти запропонованих сьогодні мною інтерактивних форм і методів навчального співробітництва. Точно знаю, що серед них Тарасенко Дмитро, Сергієнко Володимир і Бутенко Наталя. Вони вважають, що співробітництво – це не одна «Подія заради нових подій» на яку зараз мода. Скажемо ж їм «Ні!» і будемо працювати».

Проаналізувавши цю останню частину промови педагога, створіть власний проєкт відповідного виступу перед учнями. Обґрунтуйте відповідь на питання: «Чи здатна Лариса Миколаївна якісно забезпечити навчальне співробітництво?»

Література

1. Амонашвили Ш.А. Психологические основы педагогики сотрудничества: книга для учителя / Ш.А. Амонашвили. – К.: Освіта, 1991. – 111 с.
2. Гуманістична сукупність майстерності А. Макаренка – вихователя / І.А. Зязюн, І.Ф. Кривонос, Н.М. Тарасевич // Педагогіка і психологія. – 1998. - №1. – С.18-43
3. Зязюн І.А. Проектний аналіз технологій педагогічної дії / І.А. Зязюн // Педагогіка і психологія. – 2010. – №2 (67). – С.5-22
4. Музичук С.Т. Загальнолюдські цінності у педагогічній взаємодії / С.Т. Музичук // Тез. конф. «Система цінностей як регулятор педагогічної взаємодії.» - К.: Дрогобич, 1994. – С.166-167
5. Мусатов С.О. Педагогічна комунікація: психологічні витoki та особливості // Особисті освітні потреби в системі післядипломної педагогічної освіти: науково-методичний збірник / С.О. Мусатов; ред. М.М. Заброцький. – Житомир – К.: ЖОІППО, 2005 – 196 с.

Мікро-кейс «Моніторинг рівня майстерності організації самостійної пізнавальної діяльності учнів»

Загальна мета: визначити рівень майстерності організації вчителем самостійної пізнавальної діяльності учнів.

Методологічна пам'ятка: Якість самостійної пізнавальної діяльності учнів є похідною від рівня майстерної організації її вчителем на підґрунті системного, **синергетичного** й особистісно-діяльнісного методологічних підходів. Моніторинг рівня майстерності організації педагогом відповідного процесу не є разовим заходом, а вимагає систематичного відстеження як самостійних пізнавальних дій учнів у школі (зокрема, на уроці і у читальному залі бібліотеки), так і оцінки результатів їх роботи вдома з рекомендованою науковою, навчальною і науково-популярною літературою. Системний підхід до моніторингу вимагає й оцінки здатностей учителя мотивувати активність вихованців у самостійній пізнавальній діяльності, викликати у них інтерес до неї, його умінь щодо її безпосередньої організації, стимулювання і контролю, готовності до переосмислення шляхів досягнення певних результатів. Цей підхід націлює суб'єкта моніторингу на встановлення рівня достатності ресурсного забезпечення ефективної самостійної пізнавальної роботи учнів – теоретичного, матеріально-технічного, організаційно-методичного.

Необхідна умова якості моніторингового процесу – його спрямованість на визнання ступеня опертя педагога на особистісно-діяльнісний підхід: 1) встановлення наявності фактів діагностики ним рівнів актуального розвитку учнів, їх готовність до пізнавальної діяльності самостійного характеру, визначення конкретних пізнавальних інтересів вихованців; 2) проектування індивідуальних траєкторій розвитку учнів у системі самостійних пізнавальних дій.

Рівні майстерності організації вчителем самостійної пізнавальної діяльності учнів (високий, середній і низький) визначаються й на основі творчого (чи репродуктивного) підходів педагога до використання її видів, засобів і форм. Йдеться про рівень інноваційності педагогічного супроводу всіх етапів самостійного виконання учнями навчальних завдань: 1) їх моральної,

психологічної й практичної підготовки до виховання конкретного завдання; 2) теоретичне, матеріально-технічне й організаційно-методичне забезпечення самостійної пізнавальної діяльності учнів; 3) консультування в процесі безпосереднього виконання учнями завдань учителя; 4) аналіз результатів виконаного завдання.

Базові індикатори майстерної організації вчителем самостійної пізнавальної діяльності учнів

I. Індикатори майстерних дій педагога.

1. Системний і особистісно орієнтований характер цілісної сукупності дій учителя з організації самостійної пізнавальної діяльності учнів, його компетентність у цій справі.

2. Включення педагогом у систему підготовки учнів до самостійної пізнавальної діяльності таких компонентів:

1) забезпечення моральної готовності учнів до виконання самостійних навчальних завдань;

2) створення вчителем умов для формування учнів мотивів активності в самостійній пізнавальній діяльності;

3) діагностика актуальної готовності учнів до виконання завдань самостійної пізнавальної роботи;

4) формування в учнів практичної готовності (відповідних знань і умінь) до здійснення самостійних пізнавальних дій;

5) планування самостійної навчальної роботи учнів з урахуванням їх індивідуально-типологічних особливостей, пізнавальних інтересів та на основі рівнів актуальної готовності до самоорганізації пізнавальної дії.

3. Здатність учителем створювати якісне організаційно-методичне забезпечення самостійної навчальної роботи учнів.

4. Використання вчителем сучасних принципів побудови систем організації самостійної пізнавальної діяльності учнів.

5. Наявність інноваційного підходу до окреслення форм, методів і засобів організації самостійної пізнавальної діяльності вихованців.

6. Використання педагогом інформаційно-комунікаційних технологій під час організації самостійної роботи:

- а) створення ним спеціальних тематичних web-сторінок;
- б) орієнтація учнів на пошук інформації в мережі Internet;
- в) організація педагогічної взаємодії в мережі Internet;
- г) розробка вчителем оригінальних web-квестів у системі організації самостійної роботи учнів.

7. Наявність у вчителя банку різномірівневих завдань репродуктивного, реконструктивного і науково-дослідного характеру з метою диференціації самостійної пізнавальної діяльності учнів.

8. Оптимальність видів і форм контролю за виконанням завдань самостійної навчальної роботи.

II. Індикатори ефективності самостійного опрацювання учнями навчальних, наукових, науково-популярних і довідкових літературних джерел.

- 1. Знання змісту конкретного літературного джерела.
- 2. Ведення записів (насамперед різновидів конспектів) у процесі опрацювання літератури.
- 3. Наявність у конспекті власних думок і почуттів щодо ідей автора, здатність їх розвивати.
- 4. Уміння складати графіки, діаграми і таблиці, які віддзеркалюють зміст книги.
- 5. Готовність до розробки рефератів чи доповідей за результатами роботи з певною літературою.
- 6. Здатність до презентації основних ідей авторів певних літературних джерел.
- 7. Якісне виконання вправ і задач, рекомендованих учителем для самостійної навчальної роботи.
- 8. Готовність до виконання творчих завдань.

III. Провідні індикатори ефективності самостійної пізнавальної діяльності учнів на основі інформаційно-комунікаційних технологій.

1. Уміння шукати конкретну інформацію в мережі Internet.
2. Здатність використовувати в навчальних цілях електронну пошту, хмарні технології.
3. Здатність ефективно виконувати завдання web-квестів репродуктивного чи творчого рівнів.

Література

1. Базелюк І.І. Організація групової самостійної роботи учнів на етапі засвоєння нових знань // Педагог: Республ. наук.-метод. зб-к. – К.: Рад. шк., 1988. – 117 с.
2. Буряк В.К. Керування самостійною роботою студентів / Володимир Буряк // Вища школа. – 2001. - №4-5. – С.48-52
3. Жарова Л.В. Организация самостоятельной учебно-познавательной деятельности учащихся / Л.В. Жарова. – Л.: ЛГУ, 1986 – 79 с.
4. Лузан П.Г. Теорія і методика формування навчально-пізнавальної активності студентів / П.Г. Лузан. – К.: Національний аграрний ун-т, 2004. – 272 с.
5. Марчук Л.Б. Самостійна робота як метод урізноманітнення навчальної діяльності учнів // Рідна школа. – 2000. - №4. – С.84-88.
6. Солдатенко М.М. Теорія і практика самостійної пізнавальної діяльності: Монографія / М.М. Солдатенко. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2006. – 199 с.
7. Трубочова С. Організація самостійної роботи учнів у процесі засвоєння нових знань // Педагогіка і психологія. – 1996. - №4. – С79-95.
8. Шарко В.Д. Сучасний урок: технологічний аспект: посібник для викладачів і студентів / В.Д. Шарко. – К., 2006 – 220 с.